

Ecologisch veldonderzoek

Laagdalemseweg 3 te Gorinchem

In opdracht van: DLV

23 oktober 2015

Colofon

© 2015 Laneco / DLV

Tekst en samenstelling: Ing. T. Brouwer
Projectleiding: Ir. D. van Pijkeren
Eindverantwoordelijk: Ir. D. van Pijkeren
Met medewerking van: Ir. D. van Pijkeren & H. van der Burgt

Projectnummer: 84.15.01

In opdracht van: DLV

Wijze van citeren: Brouwer, T., 2015. Ecologisch veldonderzoek Laagdaalseweg 3 te Gorinchem. Laneco, Ede.

Contact: Laneco
Mastbos 25
6718 HA Ede
www.laneco.nl

Laneco is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus, brancheorganisatie voor kwaliteitsbevordering en belangenbehartiging.

Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd, gewijzigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van scanning, internet, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Laneco noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Laneco is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Laneco. De opdrachtgever vrijwaart Laneco voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

INHOUD

1	INLEIDING	5
1.1	AANLEIDING	5
1.2	GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEOOGDE INGREPEN	5
2	FLORA- EN FAUNAWET.....	7
2.1	WETTELIJK KADER	7
2.2	PROCEDURELE GEVOLGEN	7
3	SOORTBESCHRIJVING	10
3.1	VLEERMUIZEN.....	10
3.2	JAARROND BESCHERMDE VOGELSOORTEN	10
3.3	AMFIBIEËN.....	11
4	ONDERZOEKSVRAAG EN METHODE	12
4.1	ONDERZOEKSVRAAG	12
4.2	ONDERZOEKSMETHODIEK.....	12
4.3	ONDERZOEKSRONDES.....	13
5	ONDERZOEKSRESULTATEN	14
5.1	VLEERMUIZEN.....	14
5.2	HUISMUS.....	15
5.3	POELKIKKER.....	17
5.4	OVERIGE.....	17
6	CONCLUSIE EN CONSEQUENTIES	18
6.1	CONCLUSIE.....	18
6.2	CONSEQUENTIES	19
BIJLAGE 1	LITERATUURLIJST.....	20
BIJLAGE 2	WAARNEMINGEN OP KAART.....	21

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING

De familie Keijzer is voornemens om het bestaande erf aan de Laagdalemseweg 3 te Gorinchem te saneren en op dezelfde locatie een geheel nieuw agrarisch bedrijf op te richten.

Globale ligging plangebied (luchtfoto: Google Earth)

Tijdens een in augustus/september 2014 uitgevoerde quick scan (Weterings, 2014) en tijdens de voorbereiding van het nader veldonderzoek is geconstateerd dat de bebouwing binnen het plangebied geschikt is als vaste rust- en/of verblijfplaats voor vleermuizen en huismus. Daarnaast bleek tijdens de eerste ronde voor huismus dat er in de vijver binnen het plangebied (langs de Laagdalemseweg) mogelijk poelkikker aanwezig is. Laneco is gevraagd om nader onderzoek te verrichten naar het gebruik van het plangebied door deze soorten.

1.2 GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEOOGDE INGEPEN

Het plangebied ligt midden in het agrarische gebied ten oosten van Gorinchem (gemeente Gorinchem, provincie Zuid-Holland) en ten zuiden van de rijksweg A15. Het plangebied bestaat uit een boerenerf met een bedrijfswoning, ligboxenstal, jongveeststal/werktuigenberging, mestopslag en een sleufsilos. Het grootste deel van het erf is verhard met klinkers, betonplaten en asfalt. Aan de zijkant van de bedrijfswoning ligt een moestuin en aan de voorzijde van de woning en de garagebox/materialenopslag ligt langs de Laagdalemseweg een intensief onderhouden gazon, met enkele solitaire bomen. Het erf wordt aan de oostkant begrensd door een houtsingel en aan de zuidkant,

langs de Laagdalemseweg, ligt een bomenrij die tussen de erftoegangen wordt onderbroken. Tussen het erf en de Laagdalemseweg ligt verder een sloot en een vijver die waarschijnlijk middels een duiker in verbinding staat met de sloot.

De familie Keijzer is voornemen om het huidige erf te saneren en op dezelfde locatie een nieuw agrarisch bedrijf op te richten.

Indrukken van het plangebied aan de Laagdalemseweg 3 te Gorinchem (foto's Laneco)

2 FLORA- EN FAUNAWET

2.1 WETTELIJK KADER

Soortenbescherming is altijd aan de orde. Hiervoor is de Flora- en faunawet bepalend. De Flora- en faunawet is gericht op het duurzaam in stand houden van soorten in hun natuurlijk leefgebied. Deze wet heeft de beschermingsregels, zoals die ook in de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn opgenomen, overgenomen en voor de Nederlandse situatie toegepast.

Deze bescherming is als volgt in de Flora- en faunawet opgenomen:

- Artikel 8: het is verboden beschermde plantensoorten te plukken, verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen;
- Artikel 9: het is verboden beschermde diersoorten te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen;
- Artikel 10: het is verboden beschermde diersoorten opzettelijk te verontrusten;
- Artikel 11: Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde diersoorten te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren;
- Artikel 12: Het is verboden eieren van beschermde diersoorten te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen;
- Artikel 13: Het is verboden planten of producten van planten, of dieren dan wel eieren, nesten of producten van dieren, behorende tot een beschermde inheemse of beschermde uitheemse plantensoort onderscheidenlijk een beschermde inheemse of beschermde uitheemse diersoort te koop te vragen, te kopen of te verwerven, ten verkoop voorhanden of in voorraad te hebben, te verkopen of ten verkoop aan te bieden, te vervoeren, ten vervoer aan te bieden, af te leveren, te gebruiken voor commercieel gewin, te huren of te verhuren, te ruilen of in ruil aan te bieden, uit te wisselen of tentoon te stellen voor handelsdoeleinden, binnen of buiten het grondgebied van Nederland te brengen of onder zich te hebben.

2.2 PROCEDURELE GEVOLGEN

De procedurele consequenties zijn afhankelijk van de soorten die door de ingreep worden beïnvloed. Kortweg kunnen er drie beschermingsregimes worden onderscheiden:

- beschermingscategorie 1:
Een groot aantal beschermde soorten is in Nederland algemeen voorkomend. Denk daarbij aan soorten zoals konijn, veldmuis, egel, ree, bruine kikker en kleine watersalamander. Op basis van het Besluit vrijstelling beschermde diersoorten uit de Flora- en faunawet mogen ruimtelijke ingrepen worden uitgevoerd die tot effect hebben dat de verblijfplaatsen van deze soorten worden aangetast.

-
- beschermingscategorie 2:
Voor beschermde soorten die niet zo algemeen zijn en dus extra aandacht verdienen (bijvoorbeeld eekhoorn, steenmarter en wild zwijn), geldt de vrijstelling alleen als er een goedgekeurde gedragscode is. Organisaties die geen gedragscode hebben moeten, voor ingrepen die leiden tot verstoring of aantasting van deze soorten, een ontheffing aan te vragen.
 - beschermingscategorie 3:
Voor ongeveer honderd zeldzame soorten (o.a. das, boommarter) geldt géén vrijstelling als het gaat om ruimtelijke ingrepen. Dan is meestal een ontheffing van het ministerie van EZ nodig, met uitgebreide toetsing.

Als een ruimtelijke ingreep rechtstreeks kan leiden tot verstoring of vernietiging van bepaalde beschermde soorten of hun leefgebied, kan het project in strijd zijn met de Flora- en faunawet. Afhankelijk van de ingreep en de soort kan dan een ontheffing noodzakelijk zijn. Ontheffingen worden slechts verleend wanneer er geen andere bevredigende oplossing voor de ingreep bestaat, de ingreep vanwege dwingende redenen van groot openbaar belang dient plaats te vinden en de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in gevaar komt. Vaak worden hierbij mitigerende en compenserende maatregelen gevraagd.

Uit uitspraken van de Raad van State blijkt dat volgens Europese richtlijnen (Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn) het verlenen van een ontheffing voor vogels en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn alleen mogelijk is onder een beperkt aantal voorwaarden. Ontheffingen van de Flora- en faunawet worden alleen verleend als de volgende voorwaarden van toepassing zijn:

Alle soorten:

- Er zijn geen alternatieven;
- Het duurzaam voortbestaan van de populatie is niet in het geding.

Voor soorten van Tabel 2 en 3 van de Flora- en faunawet:

- Er is sprake van een bij de wet genoemd belang.

Voor soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn:

- Ter bescherming van de wilde flora en fauna en instandhouding van natuurlijke habitats;
- De volksgezondheid, de openbare veiligheid in het geding is;
- Andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten.

Voor vogels gelden voorwaarden uit de Vogelrichtlijn:

- De volksgezondheid en de openbare veiligheid in het geding is;
- Veiligheid van het luchtverkeer in het geding is;
- Ter bescherming van flora en fauna.

Uit een uitspraak van Raad van State (juli 2012) blijkt dat in alle gevallen dat het overtreden van de artikelen 10 en 11 van de Flora- en faunawet niet kan worden

voorkomen door mitigatie, bij het ministerie een ontheffing van de Flora- en faunawet moet worden aangevraagd.

Artikel 2 van de Flora- en faunawet is een zorgplichtbepaling. Iedereen dient voldoende zorg in acht te nemen voor de in het wild levende dieren en hun leefomgeving.

3 SOORTBESCHRIJVING

3.1 VLEERMUIZEN

Alle vleermuissoorten, hun verblijfplaatsen en belangrijke onderdelen van het leefgebied zijn strikt beschermd in de Flora- en faunawet, volgens tabel 3 van deze wet en bijlage IV van de Habitatrichtlijn.

Vleermuizen zijn vliegende zoogdieren die aan de hand van echolocatie hun positie bepalen. Deze nachtdieren verblijven overdag in besloten ruimtes. Vleermuizen zijn globaal op te delen in gebouwbewonende soorten zoals gewone dwergvleermuis en laatvlieger en boombewonende soorten als rosse vleermuis en watervleermuis. Daarnaast zijn er soorten die van beide elementen gebruik maken, zoals ruige dwergvleermuis en gewone grootoorvleermuis.

Ook is er onderscheid te maken in zomer- en winterverblijfplaatsen van de verschillende soorten. Sommige soorten verblijven het gehele jaar in gebouwen (spouwmuren, achter gevelbetimmeringen enz.) of bomen (in holten, achter de bast). Een groot aantal soorten, ook soorten die 's zomers in boomholten verblijven, overwintert echter weer in bunkers, grotten en kelders.

Alle vleermuizen zijn strikt beschermd in de Flora- en faunawet (Tabel 3 Flora- en faunawet en bijlage IV Habitatrichtlijn).

Vanaf begin april komen vleermuizen te voorschijn uit hun winterverblijven, afhankelijk van het weer, de ene soort wat later dan de andere. Van half mei tot half juli vormen de vleermuizen kraamkolonies waarin de jongen worden geboren en grootgebracht. De mannetjes verblijven dan apart in kleinere groepen. Vanaf half augustus tot september, in het paarseizoen, vallen de kraamkolonies uiteen en trekken sommige soorten vleermuizen uit hun voortplantingsgebied weg, terwijl andere soorten nooit ver vliegen tussen zomer- en winterverblijf. In deze periode paren de meeste vleermuissoorten. Vanaf oktober gaan de verschillende soorten in winterslaap, waarbij de ene soort zich eerder terugtrekt in zijn winterverblijf dan de andere (Helmer, 1988).

Omdat de soorten vaak jarenlang gebruik maken van vaste aanvliegroutes tussen verblijfplaats en foerageergebied, kan het behoud van lijnelementen cruciaal zijn voor de instandhouding van het leefgebied.

3.2 JAARROND BESCHERMDE VOGELSOORTEN

Van een aantal vogelsoorten, waaronder gierzwaluw en de huismus, zijn de nesten en nestlocaties (verblijfplaatsen) het gehele jaar door beschermd. Deze jaarrond beschermde vogelsoorten zijn onderverdeeld in vier categorieën:

1. Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: steenuil).

2. Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden (voorbeeld: huismus).
3. Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, (voorbeeld: kerkuil).
4. Vogels die jaar op jaar gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks een nest bouwen (voorbeeld: ransuil).

De vogels uit deze categorieën zijn meestal zeer honkvast of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar. Door de leefwijze van deze soorten is het niet mogelijk om bij directe versterking van de nesten te voldoen aan de bepalingen uit de Flora- en faunawet. Deze gewijzigde lijst van jaarrond beschermde vogels is in september 2009 door het ministerie van LNV gepubliceerd.

Alle vogels zijn strikt beschermd in de Flora- en faunawet (Bijlage 3 Flora- en faunawet en Vogelrichtlijn).

Huisumus

De huismus is een standsoort in Nederland. De populatie van deze soort is in de laatste tientallen jaren gehalveerd door een afname van geschikt leefgebied en broedplaatsen. De huismus leeft in en nabij menselijke bebouwing, zowel in als buiten de bebouwde kom. Het dier bouwt zijn nest in of tegen bebouwing (in een dichte klimop bijvoorbeeld). Er moet altijd voldoende voedsel en schuilgelegenheid (dichte bosschages) nabij de nestplaats aanwezig zijn.

3.3 AMFIBIEËN

Amfibieën stellen een aantal eisen aan hun leefomgeving. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden tussen hun voortplantingsplaats, meestal een poel of ondiep watertje zonder vissen, en hun landbiotoop. De meer algemene soorten stellen weinig eisen aan hun leefomgeving. Vaak is een vijver en voldoende dekking in de vorm van ruigte, struiken of een singel al genoeg.

De meer strikt beschermde soorten stellen ook strikte eisen aan hun leefomgeving. Deze eisen hebben vaak een relatie met waterkwaliteit, oppervlakte en diepte van het water en kwaliteit van het landhabitat.

De poelkikker (ook wel kleine groene kikker) leeft in relatief schone, niet te voedselrijke watergangen. Er mag niet te veel/geen grote vis aanwezig zijn vanwege predatie. Nabij de poel is een landbiotoop in de vorm van struiken/dekking nodig als onderdeel van het biotoop.

4 ONDERZOEKSVRAAG EN METHODE

4.1 ONDERZOEKSVRAAG

Doel van dit onderzoek is om na te gaan of de voorgenomen ingreep gevolgen heeft voor beschermde soorten vleermuizen en huismus. Als effecten op deze beschermde soorten zodanig zijn dat belangrijke onderdelen van het leefgebied of verblijfplaatsen (indirect) verloren gaan, dan moet voor het uitvoeren van de ingreep over het algemeen een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet worden aangevraagd.

4.2 ONDERZOEKSMETHODIEK

4.2.1 Vleermuizen

Het onderzoek naar vleermuizen is uitgevoerd met behulp van een batdetector (Petterson D240X). Batdetectors vertalen de voor mensen onhoorbare sonargeluiden van vleermuizen in hoorbare geluiden. Vleermuizen zijn op naam gebracht door interpretatie van het ritme en de klank van hun sonargeluid, gecombineerd met zichtwaarnemingen van vliegstyl en grootte.

Kraamseizoen

Er zijn vanwege de grootte van het plangebied twee volledige onderzoeksrondes uitgevoerd in het zomerseizoen van 2015 om de aanwezigheid van vliegroutes, belangrijke foerageergebieden, zomerverblijven en kraamkolonies te onderzoeken:

- 1) De eerste twee onderzoeksrondes betroffen een avondonderzoek en een ochtendonderzoek. Het avondonderzoek is door twee personen uitgevoerd. Omdat vleermuizen 's ochtends enige tijd zwermen is het ochtendonderzoek uitgevoerd door één persoon. Er is gekeken naar vliegroutes, foeragerende dieren en uitvliegers.

Paarseizoen

Er zijn in de nazomer van 2015 onderzoeksrondes uitgevoerd om de aanwezigheid van vliegroutes, belangrijke foerageergebieden en paarplaatsen te onderzoeken:

- 1) Er zijn twee avondrondes uitgevoerd, waarvan één door 2 personen.

Er is gewerkt conform het protocol voor vleermuisonderzoek zoals opgesteld door het Netwerk Groene Bureaus (NGB, 2013). Bijzondere waarnemingen zijn opgenomen en in batsound geanalyseerd.

4.2.2 Huismus

Het onderzoek naar de aanwezigheid van huismus is tijdens het broedseizoen uitgevoerd. Onderzoek vond plaats door:

- Territoriumgedrag te onderzoeken (roepende mannetjes)

- Te luisteren naar roepende jongen op geschikte plaatsen

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Soortenstandaard voor huismus (RVO, 2014) door in de periode 1 april tot en met 15 mei twee rondes uit te voeren naar de aanwezigheid van huismus in het plangebied.

4.2.3 Poelkikker

Het onderzoek naar de aanwezigheid van poelkikker is uitgevoerd door tijdens de eerste vleermuisronde te luisteren naar kooractiviteit en door conform de Soortenstandaard voor poelkikker (RVO, 2014) in de periode half april tot en met eind september te zoeken naar volwassen dieren.

4.3 ONDERZOEKSRONDES

Datum	Soort/periode	Zon op/onder	Windkracht	Temperatuur	Bijzonderheden
30 april 2015	Huisumus	nvt	3-4 Bft.	10 °C	Half bewolkt
12 mei 2015	Huisumus, poelkikker	nvt	2 Bft.	14 °C	Half bewolkt
3 juni 2015	Vleermuizen/ avond, poelkikker	21.52 uur	1 Bft.	12 - 14 °C	Half tot zwaar bewolkt
13 juli 2015	Vleermuizen/ ochtend	05.35 uur	3-4 Bft.	17 °C	Bewolkt
19 augustus 2015	Vleermuizen/ avond	20.56 uur	windstil	16 °C	Helder
22 september 2015	Vleermuizen/ avond	19.39 uur	0-1 Bft.	12 °C	Zwaar bewolkt, af en toe lichte regen

5 ONDERZOEKSRESULTATEN

5.1 VLEERMUIZEN

5.1.1 Kraamseizoen

In het kraamseizoen is de aanwezigheid van vleermuizen met jongen in de bebouwing onderzocht middels onderzoek met de batdetector. De waarnemingen zijn weergegeven in bijlage 2.

1^e onderzoeksrunde

De eerste onderzoeksrunde in de zomer betrof een avondbezoek op 3 juni 2015. Tijdens deze ronde zijn gewone dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis waargenomen. De eerste gewone dwergvleermuis werd om 22.02 uur waargenomen in de ligboxenstal tegen de woning. Het dier bleef eerst enige tijd in de stal foerageren en toen het wat meer begon te schemeren vloog het naar buiten en ging wisselend op het erf en in de openstaande gebouwen foerageren. Het dier heeft een zomerverblijfplaats in de stal/woning. Later op de avond kwam er een tweede gewone dwergvleermuis op het erf foerageren. Een uur na zonsondergang vloog er een laatvlieger vanuit westelijke richting over het plangebied. Dit dier is maar kort foeragerend waargenomen en verbleef niet voor langere tijd in het plangebied. De rosse vleermuis is eenmalig kort hoog overvliegend waargenomen, dit dier had geen binding met het plangebied.

2^e onderzoeksrunde

De tweede onderzoeksrunde in de zomer betrof een ochtendbezoek op 13 juli 2015. Tijdens deze ronde zijn alleen gewone dwergvleermuizen waargenomen. Vanaf het begin van de ochtend foerageerde een gewone dwergvleermuis wisselend in de openstaande gebouwen en op het erf. Ook foerageerden er langs de houtwal aan de oostkant van het gebied twee gewone dwergvleermuizen en onder de bomen langs de Laagdalemseweg foerageerden vier tot vijf gewone dwergvleermuizen. De meeste dieren verlieten tegen 5.00 uur uiteindelijk het plangebied; één gewone dwergvleermuis bleef nog enige tijd in de gebouwen en op het erf foerageren en vloog uiteindelijk om 05.10 uur de ligboxenstal in en keerde niet meer terug.

5.1.2 Paarseizoen

1e onderzoeksrunde

De eerste najaarsronde betrof een avondbezoek op 19 augustus 2015. Tijdens deze ronde zijn gewone dwergvleermuis en laatvlieger waargenomen. Er was weinig vleermuisactiviteit in en rondom het plangebied. Er is één foeragerende gewone dwergvleermuis waargenomen; dit dier vertoonde geen baltsactiviteit. De laatvlieger is eenmalig kort foeragerende waargenomen en verbleef niet voor langere tijd in het plangebied.

2e onderzoeksrunde

De tweede najaarsronde betrof een avondbezoek op 22 september 2015. Tijdens deze ronde was er wederom weinig vleermuisactiviteit in en rondom het plangebied. Er zijn één gewone dwergvleermuis en één laatvlieger waargenomen binnen het plangebied. Op het erf en in de ligboxenstal is een baltsende gewone dwergvleermuis waargenomen; het dier heeft een paarverblijfplaats op dezelfde locatie als de zomerverblijfplaats. De laatvlieger is overvliegend en kort foeragerend waargenomen en verbleef niet voor langere tijd in het plangebied.

5.1.3 Winterverblijfplaats

In het plangebied is in het najaar een paarverblijfplaats van de gewone dwergvleermuis aangetroffen. Omdat de soort permanent aanwezig is op het erf en er tijdens het zomeronderzoek ook een zomerverblijfplaats is vastgesteld kan niet worden uitgesloten dat deze soort ook in de winter gebruik maakt van de verblijfplaats. Er zijn geen massazwermplaatsen waargenomen, waardoor de aanwezigheid van een massawinterverblijfplaats kan worden uitgesloten. Gezien het feit dat het één dier betreft, is de winterverblijfplaats zeker niet essentieel voor de soort.

5.1.4 Effecten

Bij het saneren van het erf wordt een zomer- en paarverblijfplaats van de gewone dwergvleermuis aangetast. Daarnaast kan niet worden uitgesloten dat de verblijfplaats ook in de winter wordt gebruikt als verblijfplaats. Voor aantasting van deze verblijfplaats is een ontheffing van de Flora- en faunawet nodig.

Er zijn geen kraamverblijfplaatsen, vliegroutes of belangrijke foerageerplaatsen in het plangebied aangetroffen. Ook is het aantal foeragerende vleermuizen en de soortensamenstelling beperkt. Het plangebied is gezien de beperkte waarnemingen echter maar van marginaal belang voor de gewone dwergvleermuis.

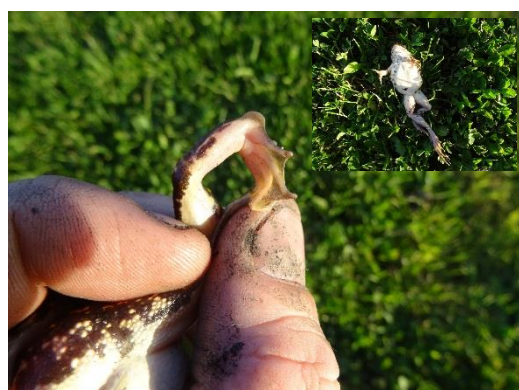
5.2 HUISMUS

5.2.1 Waarnemingen

Tijdens de eerste op huismus gerichte ronde op 30 april 2015 is in de ligboxenstal en later op het dak van de ligboxenstal een roepend huismusmannetje waargenomen (territoriaal gedrag). De exacte nestlocatie kon niet worden vastgesteld, maar waarschijnlijk bevindt deze zich tussen de balken van de ligboxenstal. Tijdens de tweede ronde is de soort niet meer waargenomen. Aangezien er in de periode van 10 maart tot en met 20 juni éénmalig een roepend mannetje is waargenomen, is de aanwezigheid van één nest van deze soort vastgesteld.

5.2.2 Effecten

Bij het saneren van het erf wordt één nestlocatie van huismus aangetast. Voor aantasting van deze verblijfplaats is een ontheffing van de Flora- en faunawet nodig. Het plangebied is echter door het afbouwen van de agrarische activiteit en dus de beperkte aanwezigheid van voedsel nog maar van marginaal belang voor deze soort.

Binnen het plangebied zijn tijdens de diverse onderzoeksrondes de beschermde huismus en poelkikker waargenomen (foto's Laneco)

5.3 POELKIKKER

5.3.1 Waarnemingen

Tijdens de tweede op huismus gerichte onderzoeksrunde op 12 mei 2015 zijn in de vijver langs de Laagdalemseweg groene kikkers waargenomen, waarvan sterk het vermoeden rees dat dit de strikt beschermde poelkikker betrof. Daarom is voorafgaand aan het eerste vleermuisonderzoek op 3 juni 2015 de vijver en de sloot ter hoogte van het erf bemonsterd met behulp van een schepnet. Hierbij zijn naast diverse exemplaren van middelste groene kikker ook enkele exemplaren van poelkikker gevangen; de dieren hadden een groot, symmetrisch halfcirkelvormige metatarsusknobbel en een lichte, ongevlekte buik (zie foto's op de vorige pagina). Er zijn geen larven van groene kikker aangetroffen, maar de vijver was vanwege de hoeveelheid waterplanten lastig te bemonsteren. Aangezien de aanwezigheid van poelkikker is vastgesteld in de vijver, moet worden aangenomen dat de vijver een functie heeft als voortplantingswater voor deze soort. In de winter bevindt de poelkikker zich op het land en overwintert hier onder andere ingegraven in de grond, in muizenholletjes en onder stronken of andere vorstvrije plekken. Op het boerenerf zijn volop geschikte locaties aanwezig (diverse rommelhoekjes, houtwal aan de oostkant van het plangebied) waar de soort kan overwinteren.

5.3.2 Effecten

Bij het saneren van het erf en bij werkzaamheden aan de vijver wordt habitat van de poelkikker aangetast. Voor aantasting van deze vaste rust- en verblijfplaatsen is een ontheffing van de Flora- en faunawet nodig.

5.4 OVERIGE

Op en rond het erf zijn tijdens de verschillende onderzoeksrondes boerenzwaluwen waargenomen; de soort heeft meerdere nesten in de ligboxenstal. De boerenzwaluw is geen soort waarvan het nest jaarrond is beschermd, maar de soort heeft wel een status als tabel 5-soort. Aangezien er voor boerenzwaluw voldoende alternatieven beschikbaar zijn in de omgeving en de stallen in de nieuwe situatie ook weer geschikt zijn als nestlocatie, zijn er geen omstandigheden aanwezig om deze vogels jaarrond te beschermen. Negatieve effecten op boerenzwaluw worden dan ook niet verwacht indien rekening wordt gehouden met het broedseizoen. Bij boerenzwaluw moet echter wel rekening worden gehouden dat het broedseizoen soms wat langer kan doorlopen en de soort in september nog een tweede of derde leg kan hebben.

6 CONCLUSIE EN CONSEQUENTIES

De familie Keizer is voornemens het erf aan de Laagdalemseweg 3 te Gorinchem te saneren en op dezelfde locatie een nieuw agrarisch bedrijf op te richten. Bij een verkennend onderzoek is geconcludeerd dat de gebouwen mogelijk van belang kunnen zijn als vaste rust- en/of verblijfplaats voor vleermuizen en huismus, en dat er in de vijver langs de Laagdalemseweg mogelijk poelkikker voorkomt.

6.1 CONCLUSIE

6.1.1 *Vleermuizen*

Bij het gerichte onderzoek naar vleermuizen, zijn in totaal drie soorten vastgesteld; gewone dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis. Van laatvlieger zijn alleen enkele overvliegende en kort foeragerende individuen waargenomen; het plangebied is voor deze soort niet van grote betekenis. Van rosse vleermuis zijn alleen hoog overvliegende exemplaren waargenomen, deze dieren hebben geen binding met het plangebied. Van gewone gewone dwergvleermuis is, naast enkele foeragerende dieren, een gecombineerd zomer- en paarverblijfplaats vastgesteld van één individu. Omdat de soort permanent aanwezig is op het erf kan niet worden uitgesloten dat deze soort ook in de winter gebruik maakt van deze verblijfplaats. Er zijn geen massazwermplaatsen waargenomen, waardoor de aanwezigheid van een massawinterverblijfplaats kan worden uitgesloten. Gezien het feit dat het één dier betreft, is de winterverblijfplaats zeker niet essentieel voor de soort.

Er zijn geen kraamverblijfplaatsen, vliegroutes of belangrijke foerageerplaatsen in het plangebied aangetroffen. Het plangebied ligt in een overwegend open agrarisch landschap en is gezien de beperkte waarnemingen echter maar van marginaal belang voor de gewone dwergvleermuis.

6.1.2 *Huisemus*

In het plangebied is in de ligboxenstal een nestlocatie van huismus vastgesteld. Het plangebied is echter door het afbouwen van de agrarische activiteit en dus de beperkte aanwezigheid van voedsel nog maar van marginaal belang voor deze soort.

6.1.3 *Poelkikker*

Binnen het plangebied zijn enkele exemplaren van poelkikker vastgesteld. De vijver langs de Laagdalemseweg heeft een functie als voortplantingswater en op het erf zijn diverse overwinteringsmogelijkheden voor de soort.

6.2 CONSEQUENTIES

6.2.1 Vleermuizen

In het plangebied is een zomer-, paar- en mogelijke winterverblijfplaats van de gewone dwergvleermuis aanwezig (tabel 3 Flora- en faunawet en bijlage IV Habitatrichtlijn) die zal worden aangetast bij sloopwerkzaamheden. Er dient voor deze aantasting een ontheffing van de Flora- en faunawet te worden aangevraagd en er dienen mitigerende maatregelen genomen te worden. Deze dienen uitgewerkt te worden in een projectplan wat bij de ontheffingsaanvraag gevoegd kan worden.

6.2.2 Huismus

In het plangebied is in de ligboxenstal een nestlocatie van huismus (soort waarvan het nest jaarrond is beschermd) aanwezig die zal worden aangetast bij sloopwerkzaamheden. Er dient voor deze aantasting een ontheffing van de Flora- en faunawet te worden aangevraagd en er dienen mitigerende maatregelen genomen te worden. Deze dienen uitgewerkt te worden in een projectplan wat bij de ontheffingsaanvraag gevoegd kan worden.

6.2.3 Poelkikker

Door werkzaamheden aan de vijver en het saneren van het erf wordt vaste rust- en verblijfplaatsen van de poelkikker aangetast. Er dient voor deze aantasting een ontheffing van de Flora- en faunawet te worden aangevraagd en er dienen mitigerende maatregelen genomen te worden. Deze dienen uitgewerkt te worden in een projectplan wat bij de ontheffingsaanvraag gevoegd kan worden.

BIJLAGE 1 LITERATUURLIJST

Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen, 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. KNNV, Utrecht.

Helmer, W., Limpens, H.J.G.A. en Bongers., W., 1e versie 1988, Handleiding voor het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten met behulp van bat-detectors, Stichting vleermuis-onderzoek (dr. L. Bels stichting).

Limpens, H., K. Mosterd en W. Bongers, 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen; Onderzoek naar verspreiding en ecologie; KNNV Uitgeverij.

Netwerk Groene Bureaus, GAN, 2013. Vleermuisprotocol.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2014. Soortenstandaard Huismus, *Passer domesticus*.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2014. Soortenstandaard Poelkikker, *Rana lessonae*.

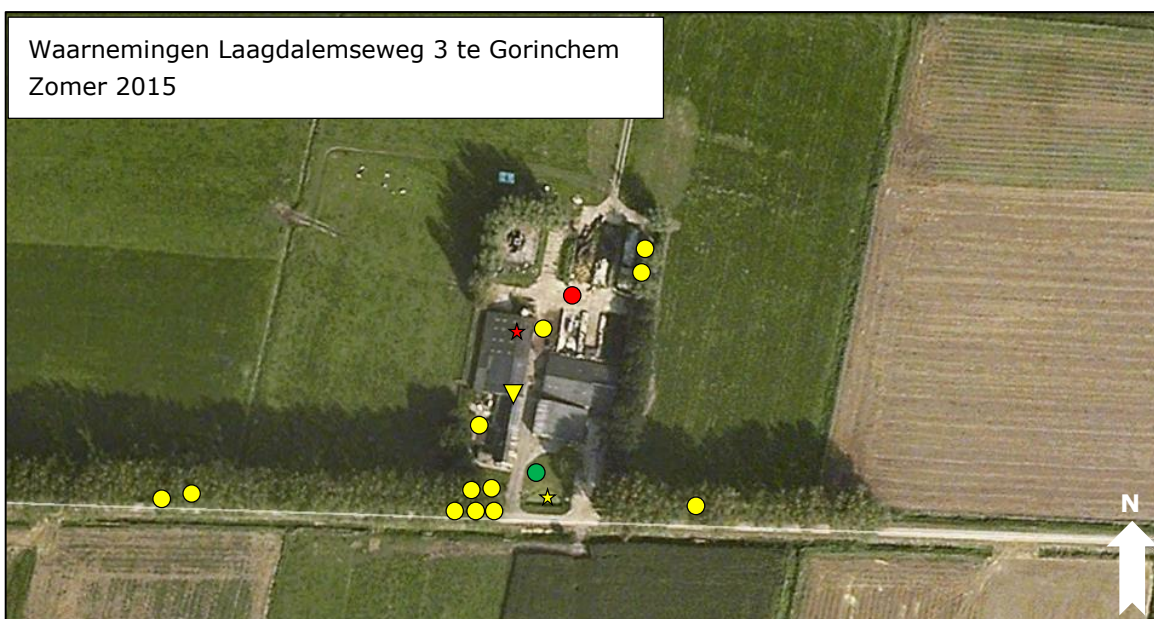
Weterings, S., 2013. Natuurtoets sanering bestaand erf en oprichting nieuw bedrijf aan de Laagdaalseweg 3 te Dalem. Aequator Groen & Ruimte bv, Dronten.

Websites:

www.vleermuis.net

www.zoogdieratlas.nl

BIJLAGE 2 WAARNEMINGEN OP KAART

Legenda

- Gewone dwergvleermuis – foeragerend/passierend
- ▼ Gewone dwergvleermuis – zomerverblijfplaats
- Laatvlieger – foeragerend/passierend
- Rosse vleermuis – passerend
- ★ Nestlocaties huismus
- ★ Poelkikker

Waarnemingen Laagdalemseweg 3 te Gorinchem
Najaar 2015

Legenda

- Gewone dwergvleermuis – foeragerend/passierend
- ▲ Gewone dwergvleermuis – paarverblijfplaats
- Laatvlieger – foeragerend/passierend